

Minja BLAŽIĆ PAVIĆEVIĆ*
*Advokat, doktorand, Pravni fakultet
Univerziteta u Novom Sadu*

*Studentski rad
UDK: 343.296
Primljeno: 15. aprila 2019. god.*

NAKNADA ŠTETE KAO SUPSIDIJARNA ODGOVORNOST DRŽAVE U VEZI SA KRIVIČNIM DELOM

*Pravo oštećenog krivičnim delom na naknadu štete se veoma često posmatra kao pojedinačno pravo, ali ostvarenje ovog prava može biti posmatrano i kao društvena obaveza. Ukoliko posmatramo savremena demokratska društva, postojanje pravne i socijalne države i ukoliko težimo doslednom sprovođenju načela vladavine prava, ne smemo zanemariti činjenicu da je društvo satkano od pojedinaca, te da skup pojedinačnih prava predstavlja i obavezu društva. Društveni interes mora težiti ka ostvarenju legitimnih i legalnih pojedinačnih prava, izraženih kroz pojedinačne interese. Iako formulisano kao pojedinačni interes, pravo oštećenog na naknadu štete jeste garantovano pravo, kome se samim tim pored garancije postojanja prava mora zagarantovati i mogućnost ostvarenja. Imajući u vidu činjenicu da je mogućnost ostvarenja ovog prava uslovljena ispunjavanjem dužnosti od strane učinio-
ca krivičnog dela, predmet ovog rada će predstavljati analizu načina ostvarenja prava oštećenog na naknadu štete i to sagledavajući pojedina rešenja iz uporednopravnog zakonodavstva, koji će imati za cilj predlog unapređenja položaja oštećenog u krivičnom postupku, a koji će biti predstavljen kao predlog de lege ferenda.*

Ključne reči: naknada štete, odgovornost za štetu, oštećeni, društvena obaveza

* e-mail: minjablazic@hotmail.com

1. Uvodna razmatranja

Krivičnopravna inkriminacija počiva na načelu *sinae criminae et sine lege* i zasniva se na čvrstim i preciznim formulacijama bića krivičnih dela (Škulić, 2010: 80), ali i individualnoj odgovornosti (Stojanović, 2010: 24), koja samo može biti podeljena u određenim slučajevima, kada je odgovornost i dalje individualna, ali podeljena srazmerno pojedinačnom doprinosu. Krivična odgovornost je subjektivna, zasniva se na stepenu krivice učinioca i ustanovljava se za sopstvene radnje (Škulić, 2017: 2), a zavisi od samog krivičnog dela, povređenog javnog ili privatnog interesa, kao i okolnosti konkretnog slučaja (Salma, 2010: 25). Osnovna funkcija krivičnog prava je zaštitna, a jedno od osnovnih načela krivičnog prava je načelo humanosti, odnosno krivičnim pravom se štite najvažnija dobra čoveka (Stojanović, 2010: 25).

Oštećeno lice je lice čije je lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo krivičnim delom, a mogućnost oštećenog da ostvari svoja prava u okviru sudskog postupka proizlazi iz posledice koja se sastoji u povredi, a koja predstavlja i napad na društveni interes (Ilić, 2012: 150). Jedno od prava koje oštećeno lice može ostvariti u sudskom postupku je i pravo na naknadu štete.

Iako je osnovna funkcija krivičnog prava zaštitna, zaštita najznačajnijih dobara i vrednosti se ostvaruje kroz preventivnu i represivnu svrhu (Stojanović, 2011: 4), odnosno kroz primenu sankcije, ali i kroz nastojanje sprečavanja kriminaliteta. Mere sprečavanja kriminaliteta spadaju u domen socijalne politike, a sankcija predstavlja domen krivičnog prava i može se izreći u okviru zakonom predviđenih kazni. To znači da se prema učiniocu krivičnog dela može izreći kazna predviđena zakonom, kao i da ne postoje dodatni vidovi kažavanja koji bi se mogli izreći uz ili umesto sankcije. To dalje implicira da se pravo oštećenog na naknadu štete od strane učinioca krivičnog dela ne može posmatrati kao dodatni vid kažnjavanja, već kao pravo koje oštećeni može ostvariti u sudskom postupku, nezavisno od izrečene sankcije. Ipak postoje autori koji su mišljenja da ukoliko učinilac krivičnog dela mora odgovarati pred državom, mora odgovarati i pred licem koje je oštećeno krivičnim delom (Shoham, Knepper, Kett, 2010: 105). Nasuprot tome postoje mišljenja da pravo na naknadu štete oštećenog ima karakter reparacije, ali postoje i autori koji su mišljenja da se naknada štete može posmatrati kao satisfakcija prošlosti i budućnosti, odnosno kao povraćaj onoga što je ugroženo ili povređeno krivičnim delom i kao pravo na prestanak „zla“ (Bentham, 2014: VI).

Imajući u vidu navedeno, a posebno činjenicu da naknada štete ne predstavlja dodatni vid kažnjavanja, kao i da postoji povreda društvenog interesa, izražena kroz povredu pojedinačnog interesa, postavlja se pitanje da li je društve-

ni interes zadovoljen izricanjem odgovorajuće sankcije ili je potrebno problem sagledati i iz šireg ugla. Sa druge strane postavlja se pitanje da li društveni interes može biti zadovoljen u potpunosti ukoliko pojedinačan interes, kao deo društvenog interesa nije zadovoljen. Naime ukoliko skup pojedinačnih prava posmatramo kao društvenu obavezu, odnosno ukoliko se podsetimo da državu čine njeni građani koji joj poveravaju vršenje vlasti (Marković, 2009: 155), a zauzvrat dobijaju državu koja garantuje i omogućava građanima ostvarenje prava i interesa, postavlja se pitanje da li je država onda dužna da preduzme i sve potrebne mere radi ostvarivanja prava njenih građana. Ukoliko društveni interes posmatramo iz ugla skupa pojedinačnih interesa, odnosno konkretnog interesa naknade štete oštećenom licu, nesumnjivo zaključujemo da je potrebno pored izricanja odgovarajuće sankcije, a na osnovu zakona, u fer i pravičnom postupku uz poštovanje prava zagarantovanih okrivljenom licu, jednaku pažnju posvetiti i pitanju ostvarenja pojedinačnog interesa, izraženog kroz pravo na naknadu štete i to ne samo kroz njegovu garanciju, već i kroz mogućnost njegovog ostvarenja. Posmatrajući problem iz ovog ugla zaključujemo da izricanjem kazne okrivljenom licu, bez ostvarivanja prava oštećenog nanaknadu štete, društveni interes nije u potpunosti zadovoljen (Ignjatović, 2010: 64).

Posmatrajući problem naknade štete iz ugla ostvarenja društvenog interesa, ne smemo zanemariti ni mišljenja da se zadovoljenje oštećenog nikada ne može postići, kada je zlo već učinjeno „da nikada ne možeš dati dovoljno,“ odnosno da se balans nikada ne može postići (Garkawe, 1999: 45). I kada bi posmatrali problem iz ovog ugla, to naravno ne bi značilo da zastupnici ovog mišljenja smatraju da nemogućnost ponovnog uspostavljanja ravnoteže znači i ignorisanje prava oštećenog lica na naknadu štete. Pored ovog mišljenja postoje i mišljenja da se zadovoljenje može ostvariti na različite načine, a koji su razloženi u 6 kategorija i zavise od vrste učinjenog krivičnog dela, a to su zadovoljstvo povraćaja u naturi, novčano zadovoljstvo, atestativno zadovoljstvo, počasno zadovoljstvo, substativno zadovoljstvo i jednostavno zadovoljstvo (Bentham, 2014: VII). Ukoliko problem sagledamo iz ugla potrebe za otklanjanjem svih posledica izvršenog krivičnog dela, jasno je da je potrebno otkloniti i štetu pričinjenu oštećenom licu i to ne samo kroz garantovanje prava na naknadu štete, već i kroz njegovo realno ostvarenje. Ostvarenje prava na naknadu štete oštećenom licu predstavlja problem sa kojim su se suočavala brojna uporednopravna zakonodavstva, a iznalaženjem rešenja se nije umanjio represivni karakter krivičnog prava, već se ostvarivala zaštitna funkcija krivičnog prava u celosti.

Imajući u vidu navedeno, postavilo se pitanje kako omogućiti ostvarenje prava oštećenog na naknadu štete? S obzirom na to da je odgovornost za učinjeno krivično delo pojedinačna i subjektivna logičan odgovor bi bio da je učinilac

krivičnog dela jedini odgovoran za naknadu štete koju je svojim radnjama prčinio oštećenom licu. Navedena formulacija ipak ne daje odgovor na pitanje kako ostvariti zagarantovano pravo. Obavezati osuđenog da naknadi oštećenom štetu je procesno pitanje, koje se postiže primenom pravnih propisa u sudskom postupku, ali obaveza ispunjenja obaveze nije garancija ispunjenja obaveze. Problem sa kojim se suočavalo savremeno društvo jeste iznalaženje načina ostvarjenja prava oštećenog u situaciji kada osuđeni ne ispuni svoju obavezu naknade štete. Uporednopravno zakonodavstvo, teorija i praksa poznaju različite načine rešavanja ovog problema, koji obuhvata i uključivanje države, odnosno naknadu štete iz javnih fondova.

Ukoliko sagledamo pitanje položaja oštećenog u krivičnom postupku u Republici Srbiji, a posebno u pogledu ostvarivanja prava na naknadu štete, čini se da je položaj oštećenog lica poslednjih godina bio na marginama, ali je zbog zahteva vezanih za Poglavlje 23 ponovo postao aktuelno pitanje¹. U smislu navedenog Republika Srbija je uložila određene napore ka poboljšanju položaja oštećenog, a u prilog navedenom govori i činjenica da se Republika Srbija nalazi u konsultativnom procesu izrade Nacionalne strategije za unapređenje položaja žrtava i svedoka krivičnih dela², koji se posebno bavi pitanjem kompenzacije. Pored toga donet je i Akcioni plan za Poglavlje 23³, koji predviđa izmene ZKP-a, radi usklađivanja sa Direktivom 2012/29/EU⁴, a koja će biti analizirana u kontekstu predmetnog pitanja.

- 1 Zahtevi pregovaračkih procesa u okviru Poglavlja 23. koje je iznela Evropska komisija u Izveštaju o skringu obuhvataju obavezu sprovođenja mera koje bi omogućile uspostavljanje minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava i svedoka krivičnog dela. Predložene mere se pre svega odnose na pitanje pružanja podrške i upućivanje na organizacije za pružanje pomoći. Aktivnosti koje se preporučuju obuhvataju analizu usklađenosti normativnog okvira, izmenu normativnog okvira i fazu sprovođenja izmenjenog normativnog okvira (Turanjanin, Kolaković-Bojić, Batricević, 2018: 109). Imajući u vidu navedeno, a posebno činjenicu zahteva za izmenama Zakonika o krivičnom postupku, ono što predstavlja suštinski problem jeste zahtev korišćenja termina žrtva, a imajući u vidu da važeći zakonik koristi termin oštećeno lice (Kolaković-Bojić, 2017: 143). Iako su podnete određene inicijative za izmenu važećeg zakonika, ono što predstavlja suštinski problem upravo jeste činjenica da se regulativa u oblasti krivičnog prava koristi terminom oštećeno lice, a da se termin žrtva koristi u viktimologiji i kriminologiji. Navedeno upravo predstavlja suštinski problem, koji je otvorio pitanje da li usvajanje svih zahteva opravdava suštinske izmene krivičnog prava.
- 2 Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela, za period od 2019-2025 godine, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/190219/190219-vest5.html>, 19. Mart 2019.
- 3 Akcioni plan za Poglavlje 23. <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-je-usaglasena-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>, 19. Mart 2019.
- 4 Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, L 315/57

Imajući u vidu da se radi o aktuelnom pitanju, čini se potrebnim sagledati prava oštećenog na naknadu štete u pojedinim uporednopravnim rešenjima, kao i sagledati načine unapređenja funkcionisanja instituta naknade štete u Republici Srbiji.

2. Odgovornost države za naknadu štete

Pravo na naknadu štete od učinioca krivičnog dela, odnosno moćnost ostvarivanja prava na naknadu štete predstavlja vrlo kompleksno pitanje, te se činilo potrebnim sagledati mogućnosti za rešavanje ovog problema na drugačiji način. Pre navođenja alternativnih mogućnosti naknade štete, važno je istaći da se sistem naknade štete od učinioca krivičnog dela temelji na institutu restitucije, u kom je važno ne samo nadoknaditi štetu, već definisati i koji je izvor iz kog će se šteta naknaditi, a to je direktna restitucija ili plaćanje od strane izvršioca krivičnog dela (Scutt, 1980: 4). To zapravo znači da se ona na neki način personalizuje, odnosno da se zanemaruje značaj samog instituta naknade štete. Uključivanje države u rešavanje problema naknade štete oštećenim licima predstavlja mogućnost koja se temelji na ostvarivanju i zaštiti garantovanih prava, ali i društvenoj obavezi zaštite lica koji su oštećena krivičnim delom. Postoje autori koji su stava da se uvođenjem mogućnosti naknade štete iz javnih fondova može i osnažiti oštećeno lice da prijavljuje krivična dela, ali i da sarađuje sa državnim organima u krivičnom postupku, čime se i ostvaruje kriminalno-politički cilj (Mrvić-Petrović, Ćirić, 2013: 212), odnosno na širem planu suzbija kriminalitet.

Iako su pojedini autori stava da je mogućnost ostvarivanja prava na naknadu štete iz posebnih javnih fondova nastala u zemljama Severne Amerike i zapadne Evrope (Mrvić-Petrović, Ćirić, 2013: 211), ne sme se zaboraviti da je još Hamurabijev zakonik predviđao da ukoliko se razbojnik ne pronađe, opljačkani može tražiti sve što mu je odneto, a naselje i starešina naselja na čijem je zemljištu razbojništvo izvršeno, naknadi će mu sve što je odneto (Polić, 2005: par.23). Takođe je važno podsetiti i na ideju o kojoj je diskutovano na Generalnoj Skupštini Međunarodne kriminalističke asocijacije, održanoj u Danskoj još 1890. na kojoj je predloženo oslobađanje od kazne učinioca lakših krivičnih dela ukoliko u potpunosti naknade štetu oštećenom licu, kao i na Konferenciju u Parizu 1895⁵. na kojoj je predloženo da imajući u vidu da država treba da zaštiti lica od krivi-

5 Međunarodni zatvorski kongres održan je 1895. u Parizu, a organizovan je sa ciljem održavanja velike međunarodne konferencije koja bi produbila saradnju vlada i podstakla saradnju na međunarodnom nivou o ovom pitanju. Idejni tvorac kongresa bio je Dr. Wines, koji je imenovan za komesara Sjedinjenih Američkih Država.

čnih dela, isto tako treba i da naknadi štetu u slučaju ukoliko ih nije zaštitila od kriminaliteta (Shoham, Knepper, Kett, 2010: 106). Na temelju uverenja da krivičnopravni sistem zanemaruje interes oštećenih lica, izrodile su se brojne teorije koje imaju za cilj da unaprede položaj oštećenog lica u krivičnom postupku⁶.

Ideja izostanka državne intervencije u slučaju takozvanog poravnjanja između žrtve i učinioca, iako predložena još 1890. postaje aktuelna tema brojnih autora sredinom dvadestog veka i to kroz različite teorije koje povezuje sistem obnavljajuće pravde. Na temelju ideje sistema obnavljajuće pravde iznikla je i ideja o naknadi štete licima oštećenim krivičnim delom i to iz javnih fondova (Mrvić-Petrović, Ćirić, 2013: 214). Ova ideja se temelji na kriminalnoj-politici države usmerenoj ka suzbijanju kriminaliteta, odnosno na ideji da ukoliko država nije uspjela u preventivnim merama i sprečavanju kriminaliteta, njena obaveza se proširuje i na obavezu naknade štete licu oštećenom krivičnim delom (Wright, 1996: 44). Nesumnjivo je da je ovakva ideja bolja solucija za oštećeno lice, ali se postavlja pitanje u čemu se sastoji državni interes ovakve politike? Sa jedne strane odgovor na ovo pitanje može biti usmeravanje socijalne politike na pitanje zaštite oštećenih lica, što i jeste zadatak socijalne države, koja je ujedno i humana. Pored toga razlog uključivanja države u rešavanje ovog značajnog pitanja može se ogledati i u osnaživanju potencijalnih oštećenih lica ka prijavljivanju krivičnih dela, a što može rezultirati delotvornijim i učinkovitijim sprovođenjem politike suzbijanja kriminaliteta. Međutim možda pristup ovom problemu može biti sagledan nezavisno od aspekta kriminalne politike, već kao preuzimanje odgovornosti odgovorne socijalne države, koja štiti svoje građane.

2.1. Međunarodni standardi

Za predmetnu problematiku od velike važnosti su i pojedini međunarodni dokumenti i to Deklaracija Ujedinjenih Nacija o osnovnim načelima pravde u vezi sa žrtvama krivičnih dela i zloupotrebe vlasti⁷ kojom je predviđeno da ukoliko se potpuna naknada štete ne može ostvariti od učinioca krivičnog dela ili drugih izvora, države treba da se trude da obezbede novčano obeštećenje (u slu-

6 Brojne kriminološke i viktimološke teorije koje se bave pitanjem oštećenih lica su nastale u periodu nakon II Svetskog rata, a postoje uverenja da je razvoju ovih teorija u velikoj meri doprinelo i suočavanje društva sa zločinima koja su pratili svetski ratovi.

7 Deklaracija Ujedinjenih Nacija o osnovnim načelima pravde u vezi sa žrtvama krivičnih dela i zloupotrebe vlasti, usvojena Rezolucijom Generalne skupštine UN 40/34 od 29. Novembra 1985, ne podleže ratifikaciji jer ne predstavlja međunarodni ugovor, čl. 12-13, <http://media.cgo-ccc.org/2013/06/17-Deklaracija-o-osnovnim-nacelima-pravde-u-vezi-sa-zrtvama-krivicnih-djela-i-zloupotrebe-vlasti.pdf>, 11. April 2018.

čaju teških telesnih povreda, povrede fizičkog i psihičkog integriteta) kao i da se trude da formiraju nacionalne fondove za obeštećenje. Rezolucijom 77/27 o naknadi štete žrtvama zločina⁸ preporučeno je da ukoliko se naknada štete ne može ostvariti iz drugih izvora država treba da omogući naknadu štete (u slučaju teških telesnih povreda, nastupanja smrti kao posledice izvršenog krivičnog dela, čak i u situacijama kada krivični postupak nije okončan) i to kroz sistem socijalne sigurnosti, odgovarajući sistem naknade, odnosno osiguranje. Evropska Konvencija o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih dela⁹ predviđa da ukoliko naknada štete nije raspoloživa iz drugih izvora, država će doprineti kako bi se šteta nadoknadila licima koji su pretrpela teške telesne povrede ili narušenje zdravlja, kao posledicu dela sa elementom nasilja izvršenih umišljajno, pa čak i ukoliko se izvršilac ne može goniti i kazniti. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu Istanbulska Konvencija)¹⁰ predviđa mogućnost supsidijarne odgovornosti države za naknadu štete, a članom 30. predviđa da se strane ugovornice obavezuju da preduzmu neophodne mere i omoguće oštećenim licima pravo na potraživanje naknade od učinilaca, ali i obezbeđenje odgovarajuće državne naknade u slučaju nastupanja ozbiljnih telesnih povreda ili narušavanja zdravlja u slučaju da stepen povrede nije nadoknađen iz drugih izvora kao što su direktna naknada od strane učinioca krivičnog dela, naknada od osiguranja, odnosno državnog zdravstvenog i socijalnog davanja. Ostvarenje naknade treba da bude sprovedeno u razumnom vremenskom roku, a strana ugovornica ima pravo na isticanje regresnog zahteva u odnosu na učinioca krivičnog dela. Potrebno je napomenuti da je članom 78. i 79. Istanbulske Konvencije predviđeno da se pravo na neprimenjivanje odredbe o supsidijarnoj odgovornosti države za naknadu štete može staviti rezerva, koja može trajati pet godina računajući od dana stupanja na snagu za stranu ugovornicu koja je uloži, kao i da se period produženja može obnoviti za još pet godina, uz podnošenje objašnjenja o opravdanosti osnova za produženje. Rezervu na član 30. izjavilo je 10 strana ugovornica, od kojih je i Republika Srbija izjavila rezervu iz razloga potrebe za usaglašavanjem unutrašnjeg krivičnog zakonodavstva sa odredbama Istanbulske Konvencije.

8 Resolution (77) 27 on the compensation of the victims of crime, adopted by the Council of Europe Committee of Ministers on 28 September 1977, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstranetServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=595033&SecMode=1&DocId=659298&Usage=2>, 04. Mart 2018.

9 European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, ETS no. 116, Strasbourg 24 November 1983, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116?desktop=true>, 04. Mapr 2018.

10 Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o spečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori br. 12/2013.

Na nivou Evropske Unije značajna je Direktiva 2004/80/EU¹¹ koja je rezultat istraživanje sprovedenog pod nazivom *Green paper*¹² u kom je kao jedan od osnovnih problema sprovođenja ideje naknade štete upravo postojanje načela supsidijarne odgovornosti države za naknadu štete koje u određenim zemljama postoji, a u određenim ne. Iako je u Predlogu Direktive o naknadi štete oštećenim licima¹³ istaknuta važnost supsidijarne odgovornosti države, finalna verzija Direktive 2004/80/EU ipak ne reguliše pitanje ustanovljavanja, već pretpostavlja da je ovo pitanje već rešeno nacionalnim propisima. Direktiva 2012/29/EU¹⁴ reguliše pitanje naknade troškova (čl. 14) i pravo na odluku o naknadi štete od strane izvršioca krivičnog dela (čl. 16), ali ne insistira na odgovornosti države niti predviđa obavezu države da supsidijarno naknadi troškove.

2.2. Uporednopravna rešenja

Ukoliko se osvrnemo na pojedina uporednopravna rešenja kao i opravdanja primene naknade štete iz javnih fondova, zanimljivo je osvrnuti se i na američki model naknade štete oštećenim licima krivičnih dela sa elementima nasilja. Naime ovakav model je u Sjedinim Američkim Državama nastao kao potreba za uključivanjem građana, kao potencijalnih svedoka, za prijavljivanje krivičnih dela i saradnjom sa državnim organima, odnosno kao posledica nekoliko slučajeva koji su rezultirali smrtnim ishodom (Ćirić, 2010: 129-132). U Belgiji se sistem supsidijarne odgovornosti države za naknadu štete temelji na četiri principa i to da je država supsidijarno odgovorna zbog neefikasnog sprovođenja kriminalne politike, zbog činjenice da je sistem odmazde nedozvoljen, iz razloga što se socijalna država temelji na principima solidarnosti i jednakosti, kao i da se na taj način oštećenom može umanjiti osećaj nepravde. Pitanje supsidijarne odgovornosti države za naknadu štete regulisano je kroz Fiskalni zakon, koji propisuje najniži iznos naknade u visini od 500 Evra, odnosno najviši iznos naknade u visini od 62.000 Evra (primenjuje se izuzetno) i sastoji se od tri vrste „pomoći, i

11 Council Directive 2004/80/EC relating to compensation to crime victims, Official Journal of the European Union L 261/15.

12 Green paper Compensation to crime victims COM (2001) 536, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52001DC0536>, 04. Mart 2018.

13 Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf), 04. Mart 2018.

14 Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, L 315/57

to hitne, koja prethodi okončanju krivičnog postupka, finansijske i dopunske¹⁵. U Bugarskoj Zakonom o pomaganju i finansijskoj kompenzaciji oštećenim licima predviđena su krivična dela (terorizam, ubistvo, silovanje, trgovina ljudima, krivična dela organizovanog kriminala i dr.) za koja je propisana mogućnost naknade štete od države¹⁶. Situacija u Italiji je malo drugačija i odgovornost države za naknadu štete se sprovodila kod krivičnog dela terorizma i krivičnih dela organizovanog kriminala, zbog čega je i Evropska Komisija smatrala da Italija, kao članica Evropske Unije, nije nacionalnim zakonodavstvom u potpunosti preuzela obaveze iz Direktive 2004/80/EU¹⁷, te je preporučila da se odgovornost države proširi i na druga krivična dela, a saglasno Direktivi 2004/80/EU. Supsidijarna odgovornost države za naknadu štete jeste institut koji poznaju i zakonodavstva drugih država članica Evropske Unije kao što su Luksemburg, Holandija, Portugal, Švedska, Finska, Danska, ali i zakonodavstva Kanade, Novog Zlanda i Velike Britanije. Iako se čini da je postojanje ovog instituta karakteristično za razvijene zemlje, zanimljivo da je jedan od prvih zakona koji je poznavao odredbu o odgovornosti države za štetu Zakon o društvenoj odbrani Kube, primenjivan od 1938. (Schafer, 1960: 66).

Što se tiče zemalja u regionu Republika Hrvatska, kao članica Evropske Unije, je Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama krivičnih dela¹⁸ regulisala pitanje naknade štete, na temelju načela društvene solidarnosti i pravednosti (Bukovac Puvača, 2013: 337). Ovim zakonom je predviđeno da pravo na novčanu naknadu ima lice koje je pretrpelo teške telesne povrede ili teško narušavanje zdravlja krivičnim delom sa elementom nasilja. Posebno je predviđeno da se pravo na naknadu ne može ostvariti kod krivičnih dela iz oblasti saobraćaja. O ovom pravu odlučuje Odbor za naknadu, koji odlučuje na osnovu zahteva koji podnosi oštećeno lice, a naknada se isplaćuje iz budžeta ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa. Crna Gora je takođe donela Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih dela nasilja¹⁹ kojim je predviđeno pravo na naknadu štete iz sredstava koji su obezbeđeni u državnom budžetu, odnosno u budžetu koji je namenjen ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa.

15 The implementation of European standards on crime victims in the Belgian criminal justice system, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/458/482/RUG01-001458482_2011_0001_AC.pdf, 27, 04. Mart 2018.

16 Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, Обн. ДВ. бр.105, изм. ДВ. бр.32, изм. и доп. ДВ. бр.51, изм. ДВ. бр.63, чл. 3

17 European Commission v. Italian Republic Case 601/14, Court of Justice of the European Union, Press relese no. 109/16.

18 Закон о новчаној накнади жртвима казnenih djela, *Narodne novine* br. 80/08, 27/11.

19 Закон о накнади штете жртвана krивичnih djela nasilja, *Službeni list CG* br. 35/2015.

Pored pitanja naknade štete oštećenim licima, postoje i brojni programi podrške, koji uključuju angažovanje nevladinog sektora i različite modele finansiranja podrške oštećenim licima.²⁰ Modeli finansijske podrške uključuju i različite načine finansiranja namenskih fondova za naknadu štete.²¹

Imajući u vidu navedeno, može se izvesti zaključak da institut odgovornosti države za naknadu štete predstavlja široko prihvaćen institut koji koriste socijalno odgovorne države, a kojim se ostvaruje i politika suzbijanja kriminaliteta.

3. Pravo oštećenog na naknadu štete u domaćem zakonodavstvu

Imajući u vidu činjenicu da domaći pravni propisi ne poznaju institut odgovornosti države za naknadu štete oštećenom licu, ali i činjenicu da je Republika Srbija potpisnica Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, čini se potrebnim da analiziramo domaće zakonodavstvo, probleme u praksi, kao i potrebu za izmenama domaćeg zakonodavstva.

Prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu ZKP) oštećeno lice je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo.²² Oštećeno lice ima pravo da podnese predlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva, kao i da predloži privremene mere za njegovo obezbeđenje.²³ Imovinskopravni zahtev se može odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla i može se podneti do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Organ postupka ima obavezu da proverí okolnosti koje su od važnosti za utvrđivanje imovinskopravnog zahteva, a oslobađajućom presudom može uputiti ovlašćeno lice da svoje pravo ostvari u parničnom postupku, osuđujućom presudom odnosno rešenjem o izricanju mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja odlučiti o imovinskopravnom zahtevu u celini ili delimično, te u preostalom delu, ili u celini uputiti ovlašće-

20 Analiza prava žrtava i usluga u Srbiji i njihova uskladenost sa Direktivom EU 2012/29/EU, http://www.mdrtfjss.org.rs/archive/file/VSS%20-%20Final%20Report%20-%2008%2008%202016_SERBIAN.pdf, str.43, 26. Mart 2019.

21 Neki od načina finansiranja fondova se temelje na modelima zasnovanim na osiguranju (prihod od premije se odvaja za fond), naknadama iz zarada zatvorenika (deo zarade se oporezuje i sredstva se raspoređuju u fond), poreza na dobit od kockanja (deo oporezovanog iznosa se prebacuje u fond) u: Analiza prava žrtava i usluga u Srbiji i njihova uskladenost sa Direktivom EU 2012/29/EU, http://www.mdrtfjss.org.rs/archive/file/VSS%20-%20Final%20Report%20-%2008%2008%202016_SERBIAN.pdf str. 52, 26. Mart 2019.

22 Zakonik o krivičnom postupku – ZKP, *Službeni glasnik RS* br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14, čl. 2, st. 1, tač. 11

23 ZKP, čl. 50, st. 1, tač. 1

no lice da svoje pravo ostvari u parničnom postupku.²⁴ Za razliku od dosadašnjih rešenja ZKP je predvideo i mogućnost raspravljanja zahteva kada zahtev proističe iz protivpravnog dela koje je u zakonu predviđeno kao krivično delo, odnosno delo izvršeno od strane neuračunljivog lica (Ilić i dr., 2014: 624). Jezičkim tumačenjem odredbi ZKP može se zaključiti da se o imovinskopravnom zahtevu može odlučiti u krivičnom postupku, kao prioritetnom načinu odlučivanja, ali i da se oštećeno lice može uputiti na ostvarivanje svog zahteva u parničnom postupku. Naime ZKP predviđa mogućnost odlučivanja o imovinskopravnom zahtevu, ali se u praksi oštećena lica najčešće upućuju na ostvarivanje svog prava u parničnom postupku. Razlog ovakvih odluka je najčešće obrazlagan razlozima nepreciznih zahteva u pogledu visine pričinjene štete, ali i navodima da bi se odlučivanjem o imovinskopravnom zahtevu u krivičnom postupku izazvalo odugovlačenje postupka (Mrvić Petrović, 2016: 260).

Parnični postupak, regulisan Zakonom o parničnom postupku²⁵ može biti postupak u kom se odlučuje o imovinskopravnom zahtevu i to u celini ili delimično. Bitno je istaći da su mogućnosti parničnog suda različite u zavisnosti od toga da li postoji pravnosnažna odluka krivičnog suda ili ne. Naime, ukoliko je sud u krivičnom postupku doneo osuđujuću presudu ili rešenje o izricanju mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, odnosno lečenja na slobodi, nadležan sud u parničnom postupku je vezan presudom krivičnog suda, koji za njega predstavlja predhodno pitanje pre meritornog odlučivanja, te sud u parničnom postupku ne može samostalno ocenjivati postojanje dela, ali ni ceniti da li postoji mogućnost primene načela integralne naknade ili subjektivne odgovornosti. Nasuprot tome u slučaju kada krivični sud nije odlučio o imovinskopravnom zahtevu u celosti ili delimično, parnični sud može samostalno da odluči o predhodnom pitanju (Poznić, 2009: 58). Primena načela integralne naknade ili načela subjektivne odgovornosti je značajna zbog mogućnosti oštećenog da ostvari pravo na potpunu naknadu kroz primenu načela integralne naknade, kojim je obuhvaćena stvarna šteta i izgubljene dobiti, a načelo subjektivne odgovornosti predstavlja izuzetak koji predviđa mogućnost ostvarivanja naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenog, a koja je uslovljena postojanjem umišljaja, kada se visina naknade određuje prema subjektivnom kriterijumu, koji se ne predstavlja afekcionu vrednost stvari (Karanikić Mirić, 2011: 70-72). Za ostvarivanje prava oštećenog u parničnom postupku, značajno je istaći da Zakon o obligacionim odnosima predviđa štetu

24 ZKP čl. 252-258

25 Zakon o parničnom postupku-ZPP, *Službeni glasnik RS* br. 72/2011, 49/2013-odluka US, 74/2013-odluka US i 55/2014.

po osnovu krivice, odnosno odgovornost po osnovu krivice, kada je šteta prouzrokovana namerno ili nepažnjom.²⁶ Zakonom o obligacionim odnosima su takođe predviđeni i posebni slučajevi odgovornosti koji se vezuju za akte nasilja, terora, javnih demonstracija i uskraćivanja neophodne pomoći, a koji kao posledicu imaju smrt, telesnu povredu, uništenje odnosno oštećenje imovine, odnosno u slučaju uskraćivanja pomoći ugroženost života ili zdravlja.²⁷ Kada je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom, učinjenim sa umišljajem sud može visinu naknade odrediti prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenog, odnosno u punom obimu, a u slučaju smrti, oštećenja zdravlja ili telesne povrede naknada štete će obuhvatati i troškove izgubljene zarade, lečenja i sahrane.²⁸

3.1. Ostvarivanje prava na naknadu štete

Iako su odredbe navedenih propisa definisale pitanja štete, visine štete i odgovornosti za štetu postavlja se pitanje naknade štete, kao vida zadovoljenja oštećenog, odnosno postavlja se pitanje da li je pravo na naknadu štete ostvarivo u praksi. Naime postavlja se pitanje rešavanja praktičnog problema kako sprovesti izvršenje naknade štete. Ukoliko se govori o odlučivanju o imovinskopравnom zahtevu u krivičnom postupku obaveza osuđenog da naknadi štetu sadržana je u presudi i ista se npr. treba naknaditi od lica koje je osuđeno na kaznu zatvora, ili kome je izrečena neka druga sankcija. Veoma često se dešava da lice odlukom o uslovnoj osudi bude obavezano na naknadu štete u određenom vremenskom periodu, pa čak i sukcesivno, uz mogućnost opoziva ukoliko dospelu obavezu ne izvrši u određenom periodu. U slučaju da se odluka o uslovnoj osudi opozove, u odnosu na osuđenog će biti izvršena strožija kazna, ali oštećeni neće ostvariti svoje pravo na naknadu štete. Drugi problem koji može nastupiti jeste da se oštećeno lice uputi na ostvarivanje imovinskopравnog zahteva u parničnom postupku, koji i nakon donošenja meritorne odluke zavisi od dobrovoljnog izvršenja od strane izvršioca krivičnog dela, ili oštećeni može svoje pravo ostvariti u novom postupku izvršenja na osnovu izvršne isprave regulisanog odredbama Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Prema odredbama Zakona o izvršenju i obezbeđenju izvršenje se može sprovesti na nepokretnim stvarima, pokretnim stvarima, novčanim potraživanjima, zaradi, sredstvima na računu kod banke, štednom ulogu,

26 Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka US i 57/89, *Službeni list SRJ* br. 31/93 i *Službeni list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja, čl. 158

27 ZOO, čl. 180-184

28 ZOO, čl. 189-195

tekućem računu, finansijskim instrumentima i udelom.²⁹ U praksi se može dogoditi da osuđeni krivičnim delom ne poseduje nikakvu imovinu, nije zaposlen te da izvršenje nije moguće. U oba slučaja oštećeni može imati obavezujuće presude, ali ne i faktičko ostvarenje prava na naknadu štete.

Kao jedan od poželjnih načina prevazilaženja navedenog problema sadržan je u Istanbulske Konvenciji, koja predviđa mogućnost supsidijarne odgovornosti države za naknadu štete, a koju je Republika Srbija ratifikovala. Kako je već i navedeno, ostvarenje naknade treba da bude sprovedeno u razumnom vremenskom roku, a strana ugovornica ima pravo na isticanje regresnog zahteva u odnosu na učinioca krivičnog dela. Mogućnost isticanja regresnog zahteva predstavlja veoma zanimljivo rešenje u ovoj materiji, imajući u vidu da je ovakav vid zahteva karakterističan za naknadu štete kod saobraćajnih nezgoda, odnosno da se mnogo češće primenjuje kod osiguranja, u stečajnom postupku i kao pravo poslodavca prema zaposlenom. Imajući u vidu odredbe Istanbulske Konvencije može se zaključiti da je namera Saveta Evrope bila da se efikasno i delotvorno zaštititi oštećeno lice u pogledu ostvarivanja prava na naknadu štete, a imajući u vidu koliko je teško ostvariti ovo pravo. Obavezivanje država, koje su ratifikovale Istanbulske Konvencije, da preduzmu sve neophodne mere i omogućće oštećenim licima pravo na potraživanje naknade u velikoj meri doprinosi unapređenju položaja oštećenog lica u krivičnom postupku. Kako je već i navedeno Istanbulska Konvencija predviđa i mogućnost stavljanja rezerve na član 30, a Republika Srbija je izjavila rezervu iz razloga potrebe za usaglašavanjem unutrašnjeg krivičnog zakonodavstva sa odredbama Istanbulske Konvencije. Imajući u vidu da je Istanbulska Konvencija ratifikovana 01. avgusta 2014. istog dana 2019. će rezerva prestati da deluje, ili će ista biti produžena do 2024. godine.

Obaveze iz Istanbulske Konvencije za Republiku Srbiju predstavljaju obavezu uspostavljanja instituta odgovornosti države na naknadu štete, odnosno čitavog mehanizma koji će uskladiti domaće zakonodavstvo sa obavezama iz Istanbulske Konvencije. Pored navedenog i zahtevi pregovaračkih procesa zahtevaju brojne izmene koje bi unapredile položaj oštećenog lica u krivičnom postupku. Imajući u vidu da se predmetna analiza bavi krivičnoprocesnim aspektom položaja oštećenog lica, radi sagledavanja celokupnog problema, samo se ukazalo na činjenicu da se Republika Srbija nalazi u konsultativnom procesu izrade Nacionalne strategije za unapređenje položaja žrtava i svedoka krivičnih

²⁹ Zakon o izvršenju i obezbeđenju, Službeni glasnik RS br. 106/2015, 106/2016 i 113/2017, čl. 54, st. 2

dela za period od 2019-2025³⁰, kojom treba da budu utvrđeni ciljevi unapređenja položaja žrtava i svedoka u krivičnom postupku, kao i da je Republika Srbija donela Akcioni plan³¹ za Poglavlje 23, koji se odnosi na potrebu usklađivanja sa evropskim standardima, a posebno Direktivom 2012/29/EU³².

Navedeno znači da bi bilo celishodno da se dopunom postojećeg zakonodavstva ili donošenjem posebnog propisa reguliše pitanje odgovornosti države za naknadu štete, kroz definisanje pojmovnih odrednica, slučajeva u kojima će se primenjivati, situacija koje mogu predhoditi odgovornosti države, ali i kroz regulisanje čitavog mehanizma zaštite, koji će zahtevati i obezbeđivanje sredstava za naknadu u okviru budžeta, odnosno regulisati pitanje regresnog zahteva.

4. Zaključna razmatranja

Analiza pitanja odgovornosti države za naknadu štete pokazala je da većina evropskih zakonodavstava poseduje odgovarajuće propise koji regulišu ovo pitanje. Razlike koje su uočene u pogledu regulative pitanja naknade štete nastale kao posledice izvršenog krivičnog dela su da li je predmetno pitanje regulisano kroz poseban zakon ili čini deo postojećeg zakonodavstva, da li se odgovornost odnosi samo na krivična dela sa elementom nasilja, odnosno da li je namera bitan element. Razlike se takođe mogu videti i u iznosima naknade, ali i u pitanju iz kog izvora će se naknada isplatiti.

Imajući u vidu potrebu za usaglašavanjem zakonodavstva sa ratifikovanom Istanbulsom Konvencijom prilikom odluke o tome da li će se doneti poseban zakon ili izmeniti postojeće zakonodavstvo veoma je važno analizirati predmetnu problematiku iz sledećih uglova. Pre svega je potrebno utvrditi koja je osnova supsidijarne odgovornosti države na naknadu štete, kako se plan odgovornosti može sprovesti, kao i koje su moguće praktične teškoće u sprovođenju plana od-

30 Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela, za period od 2019-2025 godine, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/190219/190219-vest5.html>, 19. Mart 2019. Osnovni ciljevi ove strategije su uspostavljanje Nacionalne mreže službi podrške, unapređenje zaštite žrtava i svedoka, kao i podizanje svesti o pravima žrtava i svedoka. U odnosu na pitanje prava žrtava na nadoknadu štete utvrđeno je da je neophodno izraditi smernice za odlučivanje, kao i sprovesti obuku o odlučivanju o imovinskopравnom zahtevu javnim tužiocima i sudijama krivičnih odeljenja.

31 Akcioni plan za Poglavlje 23. <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-je-usaglasena-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>, 19. Mart 2019.

32 Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, L 315/57

govornosti (Scott, 1967: 277). Važno je precizno definisati ko ima pravo da podnese zahtev na naknadu štete, u kom postupku, kao i pred kojim organom. Postoji mogućnost da se raspravljajanje o zahtevu poveri sudovima, ali i da se formira posebna Komisija, kako je regulisano u pojedinim uporednopravnim sistemima. Što se tiče samog normativnog okvira najadekvatnije bi bilo posebnim zakonom regulisati ovo pitanje, a koji bi sadržalo i jasno definisana prava kao što su: ko ima pravo da podnese zahtev, koji je vremenski okvir u kom se zahtev može podnesti, kako se određuje visina zahteva, da li postoji mogućnost da se ostvari pravo na pun iznos naknade ili mogu postojati i slučajevi delimičnog priznavanja zahteva, ali i koji je rok u kom država treba isplatiti oštećenom iznos naknade.

Imajući u vidu Direktivu 2004/80/EU, kao i probleme sa kojima su se države članice Evropske Unije susretale u postupku njene implementacije, veoma je važno jasno definisati u odnosu na koja krivična dela, odnosno u odnosu na koje posledice izvršenih krivičnih dela, se pravo na naknadu štete može ostvariti u posebnom postupku. Sa druge strane veoma je važno sagledati realne mogućnosti u kom se zakonodavstvo, ali i ekonomske mogućnosti nalaze.

Pored ovog pitanja neophodno je analizirati i ekonomski aspekt ovog pitanja, te predvideti iz kojih će se sredstava isplaćivati ovakve naknade. Imajući u vidu činjenicu da pojedina uporednopravna zakonodavstva poznaju institut supsidijarne odgovornosti države, odnosno naknade iz javnih fondova, većina država je obezbedila u budžetu sredstva namenjena za naknadu štete oštećenim licima. Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu koliko iznosi budžet Republike Srbije, u odnosu na budžete evropskih država, nesumnjivo je da problem može predstavljati nemanje sredstava za rešavanje ovog pitanja. Sa druge strane ukoliko se predvidi mogućnost regresnog zahteva države postavlja se pitanje, u kojoj meri je zahtev ostvariv. Jedan od predloga koji bi omogućio zadovoljenje oštećenog, ali i postojanje sredstava iz kojih bi se naknade isplaćivale mogao bi se vezati za trajno oduzetu imovinu proisteklu iz krivičnog dela, odnosno imovinu kojom upravlja Direkcija za upravljanjem oduzetom imovinom³³. Naime novčana sredstva dobijena upravljanjem privremeno oduzetom imovinom, odnosno trajno oduzetom imovinom mogu predstavljati fond iz kog se može isplaćivati naknada štete oštećenim licima, bez obzira na to da li je konkretnim krivičnim delom, koje ima veze sa postupkom oduzimanja imovinske koristi, utvrđena obaveza naknade štete oštećenom licu. Na ovaj način bi se obezbedila sredstva za naknadu štete oštećenim licima, oštećena lica bi povratila sigurnost u pravosudni sistem i bila motivisana za prijavljivanje krivičnih dela, jer bi socijalno odgovorna dr-

33 Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, *Službeni glasnik RS*, br.32/2013 i 94/2016.

žava garantovala ostvarivanje zagarantovanog prava. U prilog ovoj tezi govori i činjenica da je prema poslednjim objavljenim podacima Republičkog zavoda za statistiku u 2017. od ukupno 90.348 prijava punoletnih lica, samo 20.674 podneto je od strane oštećenih lica³⁴. Podaci o broju prijava koje podnose oštećena lica³⁵ potvrđuju tezu da je potrebno izvršiti izmene i poboljšati položaj oštećenog lica u krivičnom postupku. U prilog navedenog govore i podaci da u Sjedinjenim Američkim Državama procenat prijave krivičnih dela od strane oštećenih lica kod krivičnih dela sa elementom nasilja iznosi preko 50%³⁶. Prijava krivičnih dela u Evropi prema statističkim podacima pokazuje da razvijene zemlje koje imaju jasno formulisanu politiku suzbijanja kriminaliteta beleže veći broj prijava, veće poverenje građana u rad policije i državnih organa, za razliku od država kod kojih nepoverenje građana u rad pravosudnih organa pokazuje i manji broj prijava krivičnih dela³⁷.

Imajući u vidu sve navedeno postoji jasna potreba za uključivanjem države u rešavanje pitanja naknade štete oštećenim licima, odnosno obaveza osiguranja ostvarenja zagarantovanog prava. Potreba za usaglašavanjem propisa sa standardima Evropske Unije, ratifikovanom Istanbulskom Konvencijom, ali i potreba za poštovanjem, sprovođenjem i neposrednom primenom prava, kao i jednakom zaštitom prava zahteva izmenu ili donošenje posebnog zakonskog propisa koji bi omogućio oštećenom ostvarivanje prava na naknadu štete.

Literatura

- Bentham J. (2014) *Principles of Penal law*. Saouth Australia: The University of Adelaide, https://ebooks.adelaide.edu.au/b/bentham/jeremy/principles_of_penal_law/, 04. Mart 2018.
- Bukovac Puvača M. (2013) Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* br. 1, str. 333-354.
- Garkawe S. (1999) Restorative Justice from the Perspective of Crime Victims. *Queensland University of Tehnology law Journal* vol.15, pp. 40-56.

34 Bilten punoletni učinioici krivičnih dela u Republici Srbiji – prijave, optuženja i osude br. 643, Republički zavod za statistiku, Beograd 2018, 26, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>, 12. Februar 2019.

35 Podaci o broju prijava oštećenih lica u odnosu na ukupan broj prijava su ujednačeni poslednjih godina i u 2014. iznose 28.195 od ukupno 92.600 prijava, u 2015. iznose 36.645 od ukupno 108.769 prijava, u 2016. iznose 23.193 od ukupno 96.237 prijava, <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=146>, 13. Februar 2019.

36 <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=tp&tid=96>, 20. Mart 2018.

37 <http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database>, 20. Mart 2018.

- Ignjatović Đ. (2010) *Kriminologija*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu – Centar za idavaštvo i informisanje.
- Ilić G. (2012) O položaju oštećenog u krivičnom postupku. *Anali pravnog fakulteta u Beogradu* br. 1, str. 137-158.
- Ilić G. i dr. (2014) *Komentar zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
- Karanikić Mirić M. (2011) Odmeravanje naknade štete prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. *Crimen* (II) 1, str. 57-88.
- Kolaković-Bojić M. (2017) Žrtva krivičnog dela (Poglavlje 23-norma i praksa u Republici Srbiji) *Zbornik radova – LVII Savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu*, Zlatibor, str. 140-150
- Marković R. (2009) *Ustavno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, JP Službeni glasnik.
- Mrvić-Petrović N. (2016) Zaštita prava žrtava i Evropske integracije, *Zbornik radova – LVI Savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu – Evropske integracije i kazneno zakonodavstvo (Poglavlje 23-norma, praksa i mere harmonizacije*, Zlatibor, str. 254-262
- Mrvić-Petrović N., Ćirić J. (2013) Obeštećenje žrtava nasilja iz javnih fondova. *Sociološki pregled* br. 2, str. 211-229.
- Poznić B. (2009) *Komentar zakona o parničnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
- Salma J. (2008) Pravne osobine građansko-pravne odgovornosti /Razgraničenje građansko-pravne od krivično-pravne odgovornosti. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* br.1-2, str.79-88.
- Schafer S. (1960) *Restitution to victims of Crime*. London-Chicago: Stevens and Sons.
- Scott R. (1967) Compensation for Victims of Violent Crimes: An Analysis. *William & Mary Law Review* vol. 8:277, pp. 277-293,
- Scutt J.A. (1980) *Restoring Victims of Crime*. Canberra: Australian institute of Criminology.
- Shoham G. S., Knepper P., Kett M. (2010) *International handbook of victimology*. New York: CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Stojanović Z. (2011) Preventivna funkcija krivičnog prava. *Crimen* (II) 1, str. 3-25.
- Stojanović Z. (2010) *Krivično pravo: opšti deo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Turanjanin V., Kolaković-Bojić M., Batrićević A. (2018) *Procena nivoa usklađenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa relevantnim standardima u okviru pristupnih pregovora sa Evropskom Unijom*. Beograd.

- Wright M. (1996) *Justice for Victims and Offenders: A Restorative Response to Crime*, Winchester: Waterside Press.
- Ćirić J. (2010) Đenoveze sindrom. *Strani pravni život* br.1, str. 127-144.
- Škulić M. (2010) Načelo zakonitosti u krivičnom postupku. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br.1, str. 66-107.
- Škulić M. (2017) Načelo krivice u krivičnom zakonodavstvu Srbije i mere bezbednosti. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* br. 1, str. 9-50.

Ostali izvori:

- Akcioni plan za Poglavlje 23. <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20nacrt-%20Konacna%20verzija1.pdf>,
- Analiza prava žrtava i usluga u Srbiji i njihova uskladenost sa Direktivom EU 2012/29/EU, http://www.mdtfjs.org.rs/archive/file/VSS%20-%20Final%20Report%20-%2008%2008%202016_SERBIAN.pdf,
- Bilten punoletni učinioi krivičnih dela u Republici Srbiji – prijave, optuženja i osude br. 643 (2018) Beograd: *Republički zavod za statistiku*, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>
- Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, L 315/57
- Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela, za period od 2019-2025 godine, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/190219/190219-vest5.html>
- Rezolucija Generalne skupštine UN 40/34 od 29. Novembra 1985, <http://media.cgo-cce.org/2013/06/17-Deklaracija-o-osnovnim-nacelima-pravde-u-vezi-sa-zrtvama-krivicnih-djela-i-zloupotrebe-vlasti.pdf>
- European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, ETS no. 116, Strasbourg 24 November 1983, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116?desktop=true>
- Council Directive 2004/80/EC relating to compensation to crime victims, Official Journal of the European Union L 261/15.
- Green paper Compensation to crime victims COM (2001) 536,
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52001DC0536>, 04. Mart 2018.

- Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf), 04. Mart 2018.
- The implementation of European standards on crime victims in the Belgian criminal justice system, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/458/482/RUG01-001458482_2011_0001_AC.pdf
- Zakon za podpomaganje i finansijska kompenzacija na postradali od prestupa, Obn. DV. br.105, izm. DV.br.32, izm. i dop. DV.br.51, izm. DV. br.63
- European Commission v. Italian Republic Case 601/14, Court of Justice of the European Union, Press release no. 109/16.
- Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, *Narodne novine* br. 80/08, 27/11.
- Zakon o naknadi štete žrtvana krivičnih djela nasilja, *Službeni list CG* br. 35/2015.
- Zakonik o krivičnom postupku-ZKP, *Službeni glasnik RS* br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.
- Zakon o parničnom postupku-ZPP, *Službeni glasnik RS* br.72/2011, 49/2013-odluka US, 74/2013 –odluka US i 55/2014.
- Zakon o obligacionim odnosima-ZOO, *Službeni list SFRJ* br.29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ* br.31/93 i *Službeni list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja, čl. 158
- Zakon o izvršenju i obezbeđenju, *Službeni glasnik RS* br. 106/2015, 106/2016 i 113/2017,
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o spečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS-Međunarodni ugovori* br. 12/2013.
- <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=146>
- <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=tp&tid=96>
- <http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database>

Minja BLAŽIĆ PAVIĆEVIĆ

PhD student, Faculty of Law University of Novi Sad

COMPENSATION FOR DAMAGES AS SUBSIDIARY RESPONSIBILITY OF A STATE IN RELATION WITH CRIMINAL ACTS

The right of the damaged by a criminal act to a compensation for damages is oftenly seen as individual rights, but the realization of such right can be seen as an obligation of society as well. If we take a look at the modern democratic societies, existence of the legal and social state and if we are striving for to a decent realization of a principle "the rule of law" we must not ignore the fact that society consists of individuals and that the group of individual rights can be seen as an obligation of society. Social interest needs to strive for fulfillment of legal and legitimate individual rights, that are expressed through particular interests and one of which is certainly a right of a damaged to a compensation for damages. Even though it's being considered as an individual interest, a right of the damaged to a compensation for damages is a guaranteed right, and a significant part of a single right is a way and possibility for realization of such right. Having in mind the fact that opportunity for fulfillment of this right is also in conditioned with the fulfillment of certain duties of the perpetrator of a criminal act, the subject of this work presents the analysis of certain ways in which a right to compensate for damages can be fulfilled, with a view on single solutions in comparative law that have a goal to upgrade and develop even more the position of the damaged in the criminal proceedings, and which would be presented as a request de lege ferenda.

Key words: *Compensation for damages, liability for damage, damaged, social obligation*